

The article defines the criteria of formation of knowledge about syntax, namely: proper use by children of different syntactic units (simple and complex), the ability to identify, analyze and characterize them; understanding and using of simple and complex syntactic units in coherent speech.

Keywords: syntax, children with severe speech disorders, diagnostic methods, criteria of formation of knowledge about the syntax.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2016 р.

Статтю прийнято до друку 14.02.2016 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Шеремет М.К.

УДК: 376.36

ГРАМАТИКО-СТИЛИСТИЧНІ УМІННЯ УЧНІВ З ТПМ

Сильченко В. В., vika_lipa@mail.ru,

Божко Д. І., .bozko.0706@gmail

Важливе місце у роботі з формування основ функціональної стилістики належить системі граматики-стилістичних умінь у молодших школярів із мовленнєвими порушеннями.

Рівень розвитку мовленнєво-комунікативних умінь особистості, поряд із іншими завданнями початкової освіти, залежить від знань щодо особливостей використання нейтральних чи стилістично маркованих лексичних та граматичних мовних одиниць, уявлень про лінгвістичні та екстралінгвістичні ознаки текстів, умінь їх визначати та використовувати у практичній мовленнєвій діяльності, повно й ґрунтовно викладаючи думку, аналізувати й редагувати мовлення (А. М. Богуш, М. С. Вашуленко, Т. К. Донченко, Л. І. Мацько, М. І. Пентиліук, Г. П. Лещенко).

Дослідження науковців, зокрема Л. І. Бартеневої, В. О. Кондратенко, Р. Є. Левіної, І. С. Марченко, О. В. Ревуцької, М. А. Савченко, Л. Ф. Спірової, Є. Ф. Соботович, В. В. Тарасун, В. В. Тищенко, Л. І. Трофименко, Н. В. Чередніченко, М. К. Шеремет та ін., присвячені проблемам недорозвинення мовлення, засвідчили, що саме у дітей з ТПМ виникають значні труднощі при оволодінні програмовим матеріалом з рідної мови, констатували наявність у дітей із ЗНМ порушень усіх систем мови та підкреслили складність оволодіння мовними закономірностями такою категорією школярів.

Питання мовленнєвого розвитку учнів із ЗНМ висвітлені у дослідженнях Л. С. Вавіної, О. М. Гопіченко, Е. А. Данілавічюте, О. Л. Жильцової, В. О. Кондратенко,

І. С. Марченко, О. В. Ревуцької, М. А. Савченко, В. В. Тарасун, В. В. Тищенко, Н. В. Чередніченко, М. В. Шевченко, М. К. Шеремет та ін. У працях цих дослідників звертається увага на недоліки у сприйманні та породженні мовленнєвих висловлювань, підкреслюються особливості психофізичного розвитку дітей із ЗНМ.

Ознайомлення учнів з функціонуванням лексичних синонімів як засобів увиразнення мовлення, особливостями використання повнозначних частин мови у стилістично маркованих текстах, умовами їх сприймання і породження створюють підґрунтя для більш успішного формування комунікативно-мовленнєвих умінь і навичок, а також впливають на інтелектуальний, естетичний і моральний розвиток особистості молодшого школяра з мовленнєвими порушеннями.

Аналіз науково-методичної літератури та практики спеціальної початкової освіти дітей з мовленнєвими порушеннями дає змогу стверджувати про недостатню розробленість методичної системи формування основ функціональної стилістики та майже повну відсутність методичних посібників, призначених для безпосереднього застосування на уроках рідної мови.

Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні та розробці технології формування граматики-стилістичних умінь в учнів початкових класів з ТПМ.

Особливого значення стосовно дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку має повноцінна реалізація соціально-педагогічних функцій початкового шкільного навчання, які, розв'язуючи ряд спеціальних проблем, що

характерні тільки для цієї ланки, водночас покликані створювати надійну змістовно-операційну основу успішного навчання учнів на наступних етапах. Саме тут, як засвідчують дослідження Ш. О. Амонашвілі, Ю. З. Гільбуха, Д. Б. Ельконіна, О. Я. Савченко, В. О. Сухомлинського та ін., у дитини закладаються основи наукового світорозуміння, позитивне чи негативне ставлення до процесу пізнання, формуються способи учбової діяльності. Тому успішне навчання у початкових класах дозволяє створити в учнів фундамент для засвоєння у наступні роки широкого спектру наукових знань та умінь, застосовувати їх на практиці.

Одним з основних завдань корекційного навчання дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку є підготовка їх до повноцінної практичної діяльності у суспільстві. Вирішення цього питання пов'язано з пошуком оптимальних умов для подолання, корекції та компенсації відхилень у мовленнєвому розвитку дитини.

Завдання, які вирішують учні, будуючи свій вислів, перш за все визначаються стилем мовлення. Засвоєння основних стилістичних понять (стили мовлення, мовні жанри, стилістична помилка, стилістичні засоби мови) дає школярам глибше та ширше уявлення про мову; вони дізнаються, що мовні факти можуть вивчатися з погляду їх функціонування в певних стилях і жанрах, тобто з урахуванням їх призначення у мовленні.

На думку таких вчених, як В. Я. Мельничайко, М. І. Пентилуок, Л. П. Рожило, зв'язок стилістики з лексикою, граматику виражається в тому, що предметом їх вивчення є однаковий матеріал – сукупність усіх ресурсів української мови, та саме в цьому полягає єдність усіх розділів мовознавства. Саме тому функціонально-стилістичний аспект вивчення мови є одним із засобів удосконалення викладання рідної мови, адже він ґрунтується на здійсненні взаємозв'язку стилістики з усіма іншими розділами шкільного курсу. Таке положення має принципове значення для організації роботи зі стилістики у початковій школі для дітей з ТПМ: відкриваються можливості для знайомства учнів зі стилістичними ресурсами рідної мови у процесі засвоєння різних її рівнів.

Однією з умов активізації особистісних можливостей дитини, розвитку її мовлення є

діяльнісний підхід до формування функціонально-стилістичних умінь молодших школярів з мовленнєвими порушеннями. Розвиваючи зв'язне мовлення дітей з ТПМ, ми враховуємо діяльність у двох планах: з одного боку, це учбова (пізнавальна) діяльність, на яку ми спираємося, формуючи знання про структуру рідної мови. З іншого, це мовленнєва діяльність, де учні використовують різні мовленнєві функції мови, у тому числі і функцію спілкування. Пізнавальна та мовленнєва діяльність нерозривно пов'язані між собою, їх єдність створює основу для активізації процесу розвитку мовлення учнів початкових класів з мовленнєвими порушеннями.

На основі проаналізованого змісту науково-методичної літератури та підручників з рідної мови зроблено висновок, що вони можуть забезпечити безперервне, поетапне формування граматико-стилістичних умінь у молодших школярів з порушеннями мовлення на комунікативно-діяльнісній та функціонально-стилістичній основі. Але ми вважаємо, що у початкових класах шкіл для дітей з ТПМ є важливим: забезпечення наступності та систематичності граматико-стилістичної роботи; більшість із запропонованих граматико-стилістичних вправ вимагають попередньої підготовчої роботи, та, у деяких випадках, спрощення самих завдань. Особливості пізнавальних процесів дітей з ТПМ вимагають урізноманітнення завдань, включення вправ з елементами гри, змагань, цікавої граматики, надання завданням більш практичної спрямованості; вміщення у розділи, які присвячені вивченню відомостей про текст, вправ, спрямованих на спостереження за особливостями використання мовних засобів; збільшення кількості годин на граматико-стилістичну роботу, що сприятиме розвитку комунікативних умінь молодших школярів; і, нарешті, активного залучення логопедів до проведення вищезазначеної роботи.

Якісний аналіз експериментальних матеріалів, визначення рівнів засвоєння учнями з ТПМ граматико-стилістичних умінь з української мови, дав змогу встановити, що більшість учнів означеної категорії недостатньо оволоділа поняттями, що входять до структури вищезазначених умінь. У результаті було виявлено певні особливості та значну кількість

помилки при виконанні завдань, які надавалися окремими блоками, відповідно до розробленої методики проведення експерименту.

Потрібно відзначити певні особливості роботи з синонімами, що окреслилися у результаті аналізу виконання першої групи завдань констатувального етапу дослідження. До таких нами віднесено: утруднення учнів з ТВМ у визначенні спільного елемента у значенні, що об'єднує лексеми в один синонімічний ряд; утруднення у диференціації молодшими школярами синонімів та інших, дещо подібних до них мовних явищ (антонімів, лексичних омонімів, слів однієї тематичної групи тощо). На нашу думку, формуючи поняття синонімів, необхідно методом зіставлення вести постійну роботу над формуванням в учнів умінь відрізняти синоніми від подібних до них мовних явищ. Також потрібно відмітити своєрідність сформованості пасивного та активного словників близьких за значенням лексем та його використання (дітям простіше підібрати доміную до синонімічного ряду, ніж навпаки); несформованість уявлень про синонімічний ряд, тобто слова, об'єднані спільним основним значенням; спостерігається відсутність достатніх уявлень про синонімічні зв'язки лексем, що проявляється у нездатності диференціювати та відбирати слова, близькі за значенням; несвідоме використання мовних явищ (синонімів, антонімів тощо); утруднення під час відбору із асоціативного ряду потрібної лексеми.

Опрацювання виконаних учнями дослідних завдань дало змогу встановити, що рівень умінь будувати власні висловлювання з урахуванням мети та завдань спілкування є досить низьким, що свідчить про недостатню увагу до формування уявлень про стилістичні функції граматичних засобів та доцільного використання їх у текстах, що належать до певних стилів мовлення. Внаслідок чого молодші школярі не здатні створити власні стилістично диференційовані висловлювання.

Крім того стало можливим з'ясувати невідповідність рівня засвоєння теоретичних знань та практичних умінь з лексики та функціональної стилістики молодшими школярами з ТПМ щодо вимог програми.

Результати дозволили не тільки констатувати незадовільність стану сформованості граматико-стилістичних умінь в початкових класах спеціальних шкіл для дітей з

ТПМ, а й стали підставою для розробки змісту та прийомів розвитку стилістично-комунікативних умінь засобами граматичної стилістики з урахуванням функціонально-стилістичного аспекту у зазначеній категорії молодших школярів.

З урахуванням даних вчених-дефектологів про особливості мовленнєвого розвитку молодших школярів з ПМР, про специфіку та обсяг засвоєння ними певних знань та умінь, також спираючись на можливості та доцільність формування стилістичних умінь у молодшому шкільному віці, в систему навчання було покладено такі відомості, які передбачали комплексну характеристику мовленнєвих та немовленнєвих стилетворчих чинників.

У відповідності до принципу свідомості, учні повинні не тільки знати стилістичні засоби мови, але свідомо і доречно користуватися ними залежно від призначення і мети висловлювання.

Принцип систематичності і послідовності навчання передбачає, що для забезпечення засвоєння дійсно систематичного, чітко окресленого кола стилістичних відомостей, заняття зі стилістики необхідно проводити систематично, у процесі вивчення школярами різних рівнів мовної системи. Послідовність формування знань та умінь зі стилістики в молодших класах реалізується у поетапному викладі навчального матеріалу.

Також не залишилися поза увагою при розробці методики експериментального навчання спеціальні принципи функціонально-стилістичної роботи, обумовлені її змістом, органічним зв'язком із граматику, лексику, орфоєпією та місцем стилістики в піднесенні мовної культури. До таких М. І. Пентиліук відносить: розрізнення особливостей усного і писемного мовлення школярів; засвоєння стилістичних норм на основі глибокого знання граматичних, лексичних та орфоєпічних норм; формування навичок стилістичної грамотності; поглиблення й ускладнення змісту занять зі стилістики; розрізнення стилістичних недоліків; вироблення уваги до виразності мовлення та ін.

Визначаючи структуру програми дослідного навчання, ми виходили з переконання, що важливим є поступове оволодіння учнями самостійним комунікативно-доцільним лексичним пошуком: від аналізу лексичного явища на початковому етапі навчання

до самостійного вживання його у власному мовленні.

Розроблена методика формування граматико-стилістичних умінь впроваджена як переструктурування та доповнення до існуючої програми вивчення синонімів та пропедевтичного вивчення стилістики у початковій школі.

На всіх етапах експериментального навчання відбувалося не лише накопичення мовних знань, але й активне їх застосування у процесі мовленнєвої діяльності, де кожне слово набуває певної функціональної ролі та кожне повідомлення має мету, завдання та адресата.

Одним з напрямів здійсненої роботи було практичне ознайомлення молодших школярів зі стилістичними можливостями частин мови, їх граматичних форм та категорій. Великого значення надавалося синонімам як засобам виразності мови.

При побудові системи вправ ми враховували вікові особливості учнів, природний процес запам'ятовування молодшими школярами з ТПМ нових відомостей про мову, тобто всі вправи повинні бути розташовані у послідовності, що відповідає певним етапам психологічного процесу засвоєння знань та не повинні бути випадковим набором однотипних дій – в основу їх має бути покладена певна система, чітко спланована послідовність у напрямку до поступового ускладнення.

Формуючи граматико-стилістичні уміння, розробляли завдання на аналіз морфологічних одиниць, стилістично доцільного їх використання у мовленні з урахуванням граматичного, смислового та стилістичного їх значень у контексті, поклавши в основу дослідження таких видатних методистів, як В. І. Бадер, О. І. Мельничайко, П. Д. Мельничук, М. І. Пентиліук, Л. І. Сугейко, Л. П. Федоренко та ін.

Нами визначено певні особливі умови, що сприяють ефективному впровадженню запропонованої методики граматико-стилістичної роботи як засобу розвитку зв'язного мовлення молодших школярів з мовленнєвими порушеннями на комунікативно-діяльній основі. До таких відносимо: систематичність та послідовність проведення граматико-стилістичної роботи у початкових класах шкіл для дітей з ТПМ; дотримання принципу концентричності, що знаходить своє вираження у накопиченні спостережень за стилетворчими функціями

мовних засобів протягом всього періоду вивчення частин мови, коли відбувається поступове нашарування знань з безперервним повторенням найбільш складних тем та зберігається наступність при навчанні української мови учнів з мовленнєвими порушеннями; запобігання можливих труднощів і помилок під час оволодіння теоретичними знаннями й практичними вміннями на уроках української мови слугуватиме запорукою підвищення результативності засвоєння основ функціональної стилістики на комунікативно-діяльній основі; граматико-стилістична робота буде результативною, якщо її проводити з урахуванням індивідуального підходу на фоні фронтального навчання в залежності від структури дефекту й зумовлених ним особливостей засвоєння знань з мови; необхідною умовою позитивного впливу є ретельний добір виучуваних мовних засобів, які забезпечать розвиток зв'язного мовлення учнів на комунікативній основі та доцільне їх використання; при поясненні й закріпленні мовного матеріалу використання проблемних ситуацій для створення пізнавальних завдань та надання значної уваги спеціальним вправам, які формують усвідомлене засвоєння учнями специфіки використання мовних засобів; емоційне насичення вправ і вмотивованість утворюваних – мовленнєво-мисленнєвих дій.

Отже, проаналізувавши методичну літературу, формування граматико-стилістичних умінь здійснювалось в два етапи, на основі комунікативної діяльності:

Перший етап – пропедевтичний, до нього ми віднесли уміння працювати із лексичними та граматичними синонімами як стилістично забарвленими та стилістично нейтральними засобами мови. Ми розробили дві групи вправ відповідно до завдань дослідження. Другий етап – основний, на якому в учнів початкових класів формувалися уміння добирати та використовувати відповідні граматичні мовні засоби для побудови стилістично диференційованих текстів з урахуванням мовленнєвої ситуації (оволодіння стилістично диференційованим зв'язним мовленням). Кожен етап ми розподілили, що пов'язано з урахуванням характеру учбової діяльності учнів.

Перевірка доцільності й ефективності розробленої методики формування граматико-стилістичних умінь на комунікативно діяльній

основі як засобу розвитку зв'язного мовлення молодших школярів із ТПМ, здійснювалася під час проведення спеціальних перевірок завдань усного і письмового характеру для підтвердження висунутої у дослідженні гіпотези. Така перевірка здійснювалася після закінчення формувального етапу експерименту. Крім того, ми намагалися з'ясувати наявність синонімічних та граматики-стилістичних умінь, що формувалися під час відповідних етапів проведення дослідного навчання і на прямих яких було відображено у зрізових завданнях, запропонованих після кожної смислової частини етапу. Критерії оцінок виконаних завдань були однаковими як для констатувального етапу дослідження, так і для формувального.

Аналізуючи дані результатів, що були направлені на оволодіння стилістично диференційованим зв'язним мовленням, після основного етапу дослідного навчання в експериментальних класах з результатами їх виконання у контрольних класах, також потрібно відмітити в учнів експериментальної групи відчутні позитивні зміни, що вплинули на загальну характеристику сформованості уявлень про основи функціональної стилістики у молодших школярів з ТПМ.

Як засвідчують зазначені показники, значна кількість учнів експериментальних класів досягла високого, достатнього й середнього рівнів сформованості граматики-стилістичних умінь на протилежній кількості у контрольних класах. У школярів, які навчалися за адаптованою нами системою вправ, відбулися позитивні зміни у сформованості комунікативно-мовленнєвих умінь.

Результати експериментального дослідження свідчать про те, що рахунок впровадження розробленої методичної системи лексико-стилістичних та граматики-стилістичних вправ в експериментальній групі, при приблизно однаковому змістовому наповненні уроків порівняно з контрольною, відбулось суттєве підвищення інтересу учнів до занять з української мови, зростання прагнення до пізнавальної діяльності, покращення загальних умінь здійснювати граматики-стилістичний аналіз текстів, активізація пасивного словника та розширення активного, і, як наслідок, розвиток

мовленнєво-комунікативних навичок учнів з ТПМ та підготовленість до оволодіння ними розвиненим мовленням – лексично і граматично правильним, стилістично організованим.

Отже, експериментальний підхід, в якому технологію початкового навчання української мови доповнено використанням запропонованої методики формування граматики-стилістичних умінь, виявився більш ефективним для розвитку мовлення учнів з ТПМ, ніж коли навчання здійснювалось традиційно.

Проведене дослідження дозволило врахувати виявлені утруднення й недоліки практики і адаптувати та удосконалити методичну систему вправ, яка мала на меті усунути недоліки у формуванні комунікативно-мовленнєвої діяльності, забезпечити теоретичні знання й удосконалити початкові стилістичні уміння учнів із ТПМ. У процесі дослідження були визначені загальні та спеціальні принципи, методи та методичні прийоми навчання учнів з ТПМ. Основними засобами розвитку стилістично диференційованого зв'язного мовлення молодших школярів були вправи, спрямовані на засвоєння елементарних відомостей з функціональної стилістики, на розвиток комунікативно-стилістичних умінь, на усвідомлення та використання граматичного матеріалу української мови.

Ефективність розробленої методичної системи вправ розвитку мовлення учнів з ТПМ доведено експериментально. Аналіз даних формувального експерименту показав, що після проведення дослідної роботи в учнів з ТПМ експериментальних класів рівень розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь виявився значно вищим порівняно з контрольними класами. Дослідження помилок граматичного, лексичного та стилістичного характеру дають можливість стверджувати, що розроблена методика дозволяє ефективно розвивати комунікативні уміння учнів на різних етапах засвоєння навчального матеріалу, оптимізувати й інтенсифікувати навчально-виховний процес з української мови, в результаті чого досягається підвищення якості засвоєння знань, умінь і навичок, умотивованість навчально-пізнавальної діяльності.

Література

1. **Басина Е.З.** Становление самооценки и образа «Я» : сб. Особенности психического развития детей 6–7-летнего возраста / под ред. А.Л. Венгера, Д.Б. Эльконина// – М. : Педагогика, 1988. – с. 56–65. 2. **Богуш А.М., Шилина Н.Є.** Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання у школі /А.М. Богуш, Н.Є. Шилина// Одеса: ПНЦ АПН України, 2003.-335с. 3. **Богуш А.М.** Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія /А.М. Богуш/ – К. : Видавничий Дім «Слово», 2004.- 376 с. 4. **Божович Л.И.** Личность и ее формирование в детском возрасте / Л.И. Божович// – М. : Просвещение, 1968. – 464 с. 5. **Выготский Л.С.** Педагогическая психология / Под ред. В.В. Давидова// – М.: Педагогика, 1991. – 480с. 6. **Кондрух Л.А.** Формирование у детей старшего дошкольного возраста коммуникативной готовности в школе: Дис. канд. пед. наук: 13.00.01. / Л. А. Кондрух / - Магнитогорск, 1999.-177с. 7. Програма виховання та навчання розумово відсталих дітей дошкільного віку. – К.: ТОВ „ЛДЛ”, 2000. – 120 с. 8. **Ушинский К.Д.** Собр. соч., в 7 т., / К.Д. Ушинский/ - М.- Л.: изд-во АПН РСФСР, 1949, т.5.

References

1. **Basyna E.Z.** Stanovlenye samoocenky u obraza «Ya» : sb. Osobennosty` psyxicheskogo razvytyya detej 6–7-letnego vozrasta / pod red. A.L. Vengera, D.B. El'konyna// – М. : Pedagogy`ka, 1988. – s. 56–65. 2. **Bogush A.M., Shylyna N.Ye.** Movlennyeva gotovnist starshyx doshkilnykiv do navchannya u shkoli /A.M. Bogush, N.Ye. Shy`lina// Odesa: PNC APN Ukrayiny` , 2003.-335s. 3. **Bogush A.M.** Movlennyevy`j rozvytok ditej vid narodzhennya do 7 rokiv. Monografiya. / A. M. Bogush/ – К. : Vydavnychy Dim «Slovo», 2004.- 376 s. 4. **Bozhovych L.Y`.** Lychnost i ee formyrovanye v detskom vozraste / L.Y` . Bozhovych// – М. : Prosveshheny`e, 1968. – 464 s. 5. **Vigotsky`j L.S.** Pedagogycheskaya psyxologiya / Pod red. V.V. Davy`dova// – М.: Pedagogyka, 1991. – 480s. 6. **Kondruh L.A.** Formyrovanye u detej starshego doshkol`nogo vozrasta kommunykativnoj gotovnosti v shkole: Dys. kand. ped. nauk: 13.00.01. / L. A. Kondruh / - Magnytogorsk, 1999.-177s. 7. Programa vyhovannya ta navchannya rozumovo vidstalyyx ditej doshkil`nogo viku. – К.: TOV „LDL”, 2000. – 120 s. 8. **Ushynsky`j K.D.** Sobr. soch., v 7 t. / K. D Ushynsky`j/ - М.- Л.: izd-vo APN RSFSR, 1949, t.5.

Сильченко В.В., Божко Д.І. Граматико-стилістичні уміння дітей з ТПМ

Стаття присвячена проблемі формування граматико-стилістичних умінь у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення на основі функціональної стилістики та вироблення відповідних комунікативно-мовленнєвих умінь шляхом використання лексичних синонімів та граматичних мовних одиниць української мови. У дослідженні з'ясовано ступінь розробки досліджуваної проблеми у загальній та спеціальній лінгводидактичній та психолого-педагогічній літературі, досліджено рівні засвоєння теоретичних знань і сформованості практичних синонімичних, граматико-стилістичних умінь у молодших школярів з ТПМ. Обґрунтовано психолого-педагогічні та методичні передумови формування у молодших школярів із ТПМ основ функціональної стилістики, розроблено зміст та описано експериментальну методику формування граматико-стилістичних умінь з урахуванням функціонально-стилістичного аспекту, визначено її місце у загальній системі навчання мови і мовлення. Результати дослідження довели педагогічну доцільність та ефективність системи граматико-стилістичних вправ на функціонально-стилістичній основі як засобу розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів з ТПМ.

Ключові слова: учні початкових класів з тяжкими порушеннями мовлення, загальне недорозвинення мовлення, методика початкового навчання мови, граматико-стилістичні уміння, мовні засоби, лексичні синоніми, граматичні синоніми, художній текст, науковий текст, текст, стиль, функціональна стилістика, комунікативно-мовленнєва діяльність.

Сильченко В.В., Божко Д.И. Грамматико-стилистические умения детей с ТПМ

Статья посвящена проблеме формирования граматико-стилистических умений у младших школьников с тяжелыми нарушениями речи на основе функциональной стилстики и выработки соответствующих коммуникативно-речевых умений путем использования лексических синонимов и грамматических языковых единиц украинского языка. В исследовании выяснена степень разработки исследуемой проблемы в общей и специальной лингводидактической и психолого-педагогической литературе, исследованы уровни усвоения теоретических знаний и практических синонимических, граматико-стилистических умений у младших школьников с тяжелыми нарушениями речи.

Представлено научное обоснование психолого-педагогическим и методическим предпосылкам формирования у младших школьников тяжелыми нарушениями речи основ функциональной стилстики, разработано содержание и описана экспериментальная методика формирования граматико-стилистических умений с учетом функционально-стилистического аспекта языка, определено ее место в общей системе изучения родного языка и формирования коммуникативно-речевых умений. Результаты исследования доказали педагогическую целесообразность и эффективность системы граматико-стилистических упражнений на функционально-стилистической основе как средство развития коммуникативно-речевых умений младших школьников с тяжелыми нарушениями речи.

Ключевые слова: ученики начальных классов с тяжелыми нарушениями речи, общее недоразвитие речи, методика начального обучения родному языку, грамматико-стилистические умения, языковые средства, лексические синонимы, грамматические синонимы, художественный текст, научный текст, текст, стиль, функциональная стилстика, коммуникативно-речевая деятельность.

Silchenko V.V., Bozhko D.I. Of grammatical and stylistic skills of children with SST

Research is dedicated to the problem of the forming of grammatical stylistic skills of the primary school pupils with serious language disorders on the basis of functional stylistics and working-out of appropriate communicational speech skills using lexical synonyms and grammatical linguistic units of Ukrainian language. During the research there was cleared up the elaboration level of the researched problem in the general and special linguistic didactical and psychological pedagogical literature, as well there were researched the levels of assimilation of the theoretical knowledge and practical synonymous, grammatical stylistic skills of the primary school pupils

with serious language disorders.

Here is presented the scientific basing of the psychological pedagogical and methodical preconditions of the forming of the functional stylistics basis of the primary school pupils with serious language disorders, the content is worked up, the experimental methods of grammatical-stylistic skills forming is described taking into account the functionally stylistic language aspect as well its place was defined in the general system of the native language studying and forming of communicative speech skills. The research results proved the pedagogical expediency and efficiency of the system of the grammatical stylistic exercises on the functionally stylistic basis as the means of communicative speech skills of the primary school pupils with serious language disorders.

Keywords: the primary school pupils with serious language disorders, the general backwardness of language, the methods of primary teaching the native language, grammatical-stylistic skills, linguistic means, lexical synonyms, grammatical synonyms, the feature text, the scientific text, the text, the style, the functional stylistics, the communicative speech activity.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2016 р.

Статтю прийнято до друку 10.03.2016 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Мамічева О.В.

УДК 378.22:376.011.3 – 051(043.5)

ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА ВИШОЇ ШКОЛИ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГІВ В ГАЛУЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Супрун Д. М., Darya7@ukr.net

Осмилення нагальних питань національного виховання й освіти студентської молоді переконує в тому, що їх демократизація, гуманізація і гуманітаризація неможливі без відродження вітчизняних культурно-історичних, народно-педагогічних, народознавчих виховних традицій. Одним із найважливіших компонентів виховання як науково-практичної категорії є позааудиторна виховна робота із молоддю ВНЗ – провідний напрям гармонійного розвитку особистості молодшої людини.

Завдання позааудиторної діяльності закладів освіти полягає в тому, щоб виявити в людині всі кращі риси, знайти перспективу самовизначення людської особистості, сприяти розвитку її внутрішніх здібностей.

Як показує вивчення досвіду роботи кращих педагогічних колективів закладів освіти різного типу, науково обґрунтована та спланована позааудиторна робота пробуджує у вихованців інтерес до навчання, до оволодіння своєю майбутньою професією, до занять спортом, художньою самодіяльністю тощо.

Метою нашого наукового пошуку стала розробка й експериментальна перевірка виховних та організаційно-дидактичних шляхів вдосконалення позааудиторної виховної роботи в середовищі майбутніх дефектологів.

У процесі дослідження була висунута гіпотеза, згідно якої активна участь студентів у позааудиторній роботі вищезазначеного типу закладів освіти забезпечить більш якісне, ніж у

масовій практиці, формування їхньої готовності до майбутньої професійної діяльності, якщо:

✓ визначається пріоритет самовиховання та самоцінності особистості студента;

✓ позааудиторна робота реалізується відповідно до особистісно-діяльнісного та об'єкт-суб'єктного підходів щодо її організації та забезпечує особистості можливість вибору видів самостійної діяльності в процесі вирішення адекватних проблем професійного і особистого самовдосконалення;

✓ позааудиторна робота охоплює всі сфери життєдіяльності колективу студентів і будується на оптимальному використанні можливостей різноманітних засобів позааудиторної діяльності, що у свою чергу сприяє формуванню готовності майбутніх фахівців спеціальної психології до професійної діяльності;

✓ позааудиторна робота в педагогічних закладах освіти організовується відповідно до структури майбутньої професійної діяльності студентів;

✓ здійснюється кваліфіковане педагогічне забезпечення організації позааудиторної роботи, яке базується на знаннях мети, принципів і мотивів участі студентів у позааудиторній роботі.

Зазначимо, що заявлена гіпотеза й загалом методологія наукового пошуку спирається на науково-педагогічний доробок